

Якоб вирішує любити

КУПИТИ

Про книгу

Якобова історія, що розгортається в часовому проміжку від кінця 20-х до початку 50-х років ХХ ст., виростає до родинного епосу, який пружно, в яскравих і фантастичних образах розповідає історію Обертинів упродовж 300 років, починаючи від Тридцятирічної війни в Лотарингії.

Своїм новим романом Каталін Доріан Флореску катапультиувався в передній ряд нашої літератури... Що за оповідач!

Мало хто розповідає з такою силою, чуттєвістю, теплом, з таким довгим диханням, що охоплює цілі століття, так спокійно, не лякаючись ні брутальності, ні жорстокості, ні тихої ніжності й тупи.

Флореску не оминає жодної деталі, кожен нюанс оживляє образ його сільського світу, наче картина Брейгеля, з усіма жахіттями і красотами...

Він написав чудесний роман про брутальне століття і безнадійне життя, який, втім, ніколи не поринає в безнадію. Вийшла правдива книга любові. Вона заслуговує найвищого визнання.

Ельке Гайденрайх,
Frankfurter Allgemeine Zeitung

У своєму романі Каталін Доріан Флореску розповідає несамолюбну історію життя Якова Обертина зі швабського села Грозенау в румунському Банаті. Це історія про любов і дружбу, втечу і зраду, про те, як здатність любити може дати людині силу винести всі поневіряння. Якова історія, що розгортається в часовому проміжку від кінця 20-х до початку 50-х років XX ст., виростає до родинного епосу, який пружно, в яскравих і фантастичних образах розповідає історію Обертинів упродовж 300 років, починаючи від Тридцятирічної війни в Лотарингії. Наприкінці XVIII ст. Яковові предки, як і тисячі інших, шукаючи кращого життя, вирушили в небезпечний шлях з Лотарингії у Банат, в надії здобути там щастя і власну землю. Яков стає свідком боротьби за владу і майно, його зраджує власний батько, він втрачає своє перше кохання. Та знову й знову знаходяться люди, які допомагають йому вижити в історичних випробуваннях – диктатурах і депортаціях з їх гротескними і катастрофічними наслідками – і зважитися почати все спочатку. В цій ніжній та захопливій книжці ми також знаходимо неймовірний концентрат європейської історії. Образ світу, що ніяк не може втихомириться.

КАТАЛІН ДОРІАН ФЛОРЕСКУ

Яков вирішує любити

Каталін Доріан Флореску
(нар. у 1967 році в Тімішоарі)

1976 р. уперше виїхав з батьком до Італії та Америки, але повернувся до Румунії. Влітку 1982 р. втеча з батьками на Захід. Відтоді мешкає в Цюриху. Вивчав психологію та психопатологію в Цюрихському університеті. 1995 – 2001 рр. працював психологом в реабілітаційному центрі для наркозалежних. Додаткова освіта з терапевтичної психології. 3 грудня 2001 р. – вільний письменник. 2007–2008 рр. – консультант з проблем залежності в соціальних службах кантону Цюрих. Автор 6 романів (найновіший – «Чоловік, що приносить щастя» – вийшов у лютому 2016 р.), кількох оповідань, есеїв, газетних колонок та рецензій. Роман «Яков вирішує любити» з'явився 2011 р. у німецькому видавництві C.H. Beck, здобув найвищу літературну нагороду в країні автора – Швейцарську книжкову премію за той рік – і поставив його у ряд найвизначніших сучасних німецькомовних прозаїків. Український переклад є 9-м перекладом книжки європейськими мовами. Важливі нагороди: Швейцарська книжкова премія 2011, Літературна премія ім. Йозефа фон Айхендорфа 2012 за сукупну творчість, Премія ім. Анни Зетерс 2003, Заохочувальна премія ім. Шаміссо Баварської академії мистецтв 2001.

Видавництво "Книги – XXI"

Bibliothek der deutschsprachigen Literatur
Бібліотека німецькомовної літератури

Meridian серця
Meridian des Herzens

Catalin Dorian Florescu

**JACOB
BESCHLIEßT
ZU LIEBEN**

Roman

Ins Ukrainische übersetzt von *Jurko Prochasko*

Czernowitz
Knyhy – XXI
2016

Каталін Доріан Флореску

ЯКОБ
ВИРІШУЄ
ЛЮБИТИ

Роман

З німецької переклав Юрко Прохасько

Чернівці
Книги – XXI
2016

ББК 84(4Шва)16-8Флореску-44
Б 83

Флореску, Каталін Доріан

Якоб вирішує любити. Роман / Каталін Доріан Флореску ;
переклад з німецької Юрка Прохаська. – Чернівці :
Книги – XXI, 2016. – 384 с.

ISBN 978-617-614-134-1

Родинний епос, що докладно й лаконічно, шалено і все ж прискіпливо точно в деталях розповідає про долі лотаринзьких переселенців у Банаті... Флореску знайомі безодні, що зяють в людині, цій двоїтій істоті зі страху й жадоби. Він малює образ звичаїв архаїчного світу з усіма його жахіттями і красотами, жорстокістю і ніжністю, світу, в якому земля, рілля, майно є для селян усім. І щоб це здобути, вони готові на все.

Der Spiegel

ББК 84(4Шва)16-8Флореску-44

Книгу видано за підтримки швейцарської культурної фундації
Pro Helvetia.

swiss arts council

prohelvetia

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, у тому числі електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

Перекладено за виданням: Catalin Dorian Florescu. Jacob beschließt zu lieben. Roman. C.H.Beck Verlag, München 9. Auflage 2012

Copyright © (c) 2011 by Catalin Dorian Florescu
First published under the original German language title JACOB BESCHLIESST ZU LIEBEN by C.H.Beck Verlag, München, 2012

© Книги – XXI, 2016, видання українською мовою

© Юрко Прохасько, 2016, переклад

© Анна Стьоппіна, 2016, обкладинка

© Роман Сабадаш, 2016, макет

Перекладач дякує фундації Landis & Gyr Stiftung
за перебування в м. Цуг (Швейцарія), яке уможливило,
поміж іншого, і переклад цієї книжки.

Der Übersetzer bedankt sich bei der Landis & Gyr Stiftung für den
Stipendiaufenthalt in Zug (Schweiz), der unter anderem auch
die Übersetzung dieses Buches ermöglicht hat.

Цей роман аж пашиить пряним духом повного по вінця життя, по вінця переповненого несамоовитими жахіттями і предивною красою, катастрофами, що міняють увесь перебіг життя, і тихим щастям. «Якоб вирішує любити» – це одна велика розповідь про буття. Є романи, що розповідають життя, і це добре. А є такі, що вчать смирення. Перед багатством, впертістю і божевіллям самого життя, перед малими великими щоденними явищами – мішком картоплі, дощовою ніччю, народженням на купі гною. І от саме такий роман написав Флореску. Він читається нечувано добре, передусім для тих, хто вміє поцінувати таку соковито-чуттєву прозу.

Berliner Zeitung

Pozdr 1

У кожній бурі чаїться чорт. І в літньо-перелітній, і в тій, що цілими днями важко налягає на землю. Він ховається від Бога. І що більше боїться, то дужче збурює повітря й землю. Але й це мало що йому помагає. Тож коли на полях завиває буря, люди знають: Бог таки вистежив нечистого.

Коли тому пощастить, він утече. Вискочить з буревію, вітер ущухне, а хмари розчиняться, так ніби їх ніколи й не було. Та заспокоюватися зарано, надто вже пильно гнаний потребує нового сховку. Він шукатиме його в котячому хутрі або в густій кроні буку. Хто наважиться в такий день вийти з дому, щільніш загортається в одяг, щоб чорт не прошмигнув у жодну щпарину.

У липні 1924 року з такої бурі вийшов мій батько, і він ніколи не заперечував тим, що твердили, буцімто він уклав угоду з дияволом. Ані коли одружувався з матір'ю, ні коли у них народився я, ні тоді, коли він знов усе втратив.

Коли того дня із заходу, ще за угорським кордоном, загрозливо насувався фронт хмар, старий польовий сторож притьмом зірвався на ноги. Його розбудив грім, небо було, наче дьогтем залите. Похапки кинувся Мар'ян за своїм різком, щоб сповістити село, але від

горілки йому пересохло в роті. Він сьорбнув ще один добрячий ковток, і тепер його клич пронизав завмерлі на сонці, безлюдні вулички.

Тим часом далеко в полях уже били блискавиці й широкими пасмами лив дощ. Мар'ян засунув ріжок під пахву, встромив ноги в дерев'яні ходаки і помчав до замков'ого. Так його називали, хоча ніде поблизу й не було ніякого замку, але, можливо, мешканці сприймали усе село як твердиню. Село, що лежало так відкрито й беззахисно, віддане на поталу не тільки негоді, але й усім, кому лише заманеться пройти через нього. Цілим арміям і самотнім блудягам, Габсбургам і угорцям, усім земним, а то й позаземним силам.

Замковий Штруберт уже знав, у чому річ – жінка розтермосила його, невільника тієї самої пристрасті, що й в польового сторожа. Вона потягла його до вікна, де він вилаявся й хотів її відлупцювати через те, що вона надто довго зволікала. Він схопив ключ від дзвіниці, кинувся надвір і закричав польовому сторожу, з яким мало не зіптовхнувся: «Бити на бурю!» Він не здогадувався, що того дня у великий, важкий дзвін доведеться бити аж двічі.

Його відлили в Тімішоарі ще 1773-го за наполяганням Фредерика Обертина, рік по тому, як це село стало з нічого, і привезли сюди на волах. Тоді з величезними зусиллями підняли на дзвіницю і повісили поряд із малим та середнім дзвонами. Цей дзвін був головний.

То саме в нього били, коли десь горіло, або на інші небезпеки. Це його подзвін котився полями, сповіщаючи обідній перепочинок, а у присмерку завершував бій обидвох менших, що скликали людей з полів додому. Три удари: во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. І саме великий дзвін лунав першим, коли на цвинтар несли небіжчика.

Перший небіжчик не забарився. Наймит Роланд Маневр, якому перед самим освяченням було доручено відполірувати дзвін, заплутався в ливах і полетів з високості коміть головою, простісінько до ніг Фредерикові Обертину та іншим гостям. Чи виною була горілка, чи, може, щось інше, нез'ясовне. Так чи інак, але то був початок довгої вервечки нещасних випадків, убивств і самогубств, що кинулись на село. То все був край Господа Бога, але й з отим, іншим, теж доводилось рахуватися.

Тож коли замковий, поплювавши в долоні, нарешті вхопився за ливу, більшість селян на полях, хто за чотири, а хто й за п'ять кілометрів, уже помітили негоду. Не один розігнувся, тримаючись за крижі, бо зауважив раптову зміну світла. Останнє слабке мерехтіння перед остаточним затемненням. І перший, ще легесенький подмук вітру, який провіщав усе, що мало статися далі. Кінець липня – час жнив. Скрізь на полях стояло пов'язане у снопи збіжжя, а подекуди ще й висхле сіно. Та годі вже було щось вдіяти, потім хіба що поглянути, що ще можна порятувати. Вони похапцем збирали свої знаряддя, складали на підводи зібраний врожай і рушали додому.

Ніким не помічений, Якоб з'явився на вузьенькому жорствяному путівці, що трохи поодаць вів повз село, пов'язуючи Тімішоару з угорським кордоном. День був спекотний, одяг липнув до тіла, а порох в'їдався в очі й ніс. Якоб теж бачив, що все навкруги занурилося в яскраво-жовте світло, яке стрімко тьмяніло, аж поки не перейшло в суцільну сірість. Він зупинився, підняв голову, зсунув засмальцьованого, неоковирного картуза на потилицю і подивився на небо. Кілька разів глибоко втягнув повітря, пахло дощем.

Хмари були вже на віддалі навіть не кілометра, вітер дужчав і рвучко торсав поодинокі шовковиці

й тополі, що росли попри дорогу. Цілі зграї ворон зі стривоженим галасом кружляли високо над головою, а тоді полетіли в бік міста, де опустилися на спорожнілу фабрику, в парках, подвір'ях і на берегу каналу Беги, шукаючи прихистку.

Якоб бачив, як вдалині між хатами зникають останні селяни. Він зняв черевики, зв'язав їх шнурівками і перекинув через плече. Не можна гаяти часу, буря вже ось-ось гряне, обрій звузився до кількисот метрів. Він звернув з дороги й побіг через поле навпростець.

Що то була не наймудріша думка, він знав, хоча Господь і відпускає гріхи всім, у кого поцілить блискавка. В це вірили румуни, а він достатньо довго прожив серед них, щоб і самому вважати таке за можливе. На півдорозі до перших дворів уже добряче періщило, а зустрічний вітер так бив йому в груди, ніби хотів спинити. Та ба, не на того напав, Якоб лише на мить збився з кроку.

Часом, однак, пориви так люто шмагали йому в лице, що він, зробивши три-чотири кроки вперед, потім був змушений стільки ж відступити назад. Ото був він, великий чоловік з розвихреним волоссям, яким бавилася природа або ж біси, що норовили здійснити його догори і жбурнути на землю, розлючені тим, що Бог ганяє їх, а не людей.

Єдине, що бурі вдалося вирвати в нього, то картуза. Його покотило полем, здійняло в повітря, а тоді занесло в кущі. Куртка, в кишені якої лежала газетна стаття, що й привела його сюди, надималася, мов вітрило, і тягнула його назад. Та Якоб був упертий, що правда то правда. Він був вже за кілька кроків до стайні, коли попри саму його голову щось пролетіло – шматок комина чи ринви. Він насилу прочинив

вузенькі дверцята у задній стіні стайні, пропхався до середини і повалився на сіно.

Тварини сприйняли його спокійно. Поблизу цих теплих, тремких коров'ячих та кінських тіл Якоб почувався затишно. Запах гною та сіна, бруду й тваринної шкіри завжди його заспокоював. Жити в ритмі тварин, витирати їх, чистити і вкривати, змащувати копита і тулитися до них, коли холоднішає восени. Якоб обережно підповз до корови, що лежала. Він погладив її, заспокоюючи, а тоді вхопив за дійку і жадібно до неї припав. Корова не заперечувала, для неї це було просто таке собі інше теля.

Він ліг, заплющив очі, але за мить знову відкрив. Гарячково понишпорив у кишені в пошуках золотого годинника, а коли той нарешті опинився в руці, вдоволено усміхнувся. А тоді він заснув, сповитий звуками дощу, грому й вітру. Тим часом стемніло, крізь шпари й отвори спалахи блискавиць вихоплювали сонних людей і сторожких тварин.

Аж поки – не минуло й чверті години – інший чоловік з рушницею в руці розчохнув велику передню браму, намагаючись у світлі спалахів знайти чужинця. Помітивши його, він підійшов і щосили вдарив його прикладом у живіт. Якоб підхопився, все тіло його було, наче панцир.

– А я вже подумав, що Ви конокрад. Декотрі розраховують на удачу саме в таку негоду. Та жоден конокрад не вклався би спати. Ви шваб чи румун? – спитав чоловік.

– Шваб, – відповів Якоб.

Алекс Непер обернувся і пішов у дім. Коли Якоб уже вирішив, що про нього забули чи просто махнули рукою, і міркував, чи не варто було б ризикнути

і трохи залишитися, адже гроза далеко ще не минула – з протилежного кінця двору почувся голос: «Ходіть зі мною! Є мамалига». Сягнистими кроками Якоб крізь дощ побіг до хати.

Там вони стали один проти одного, в непевному світлі кухні, Непер простягнув йому миску мамалиги і шматок ковбаси. Якоб їв навісся і просто-таки напихався кашею. Непер не заважав, але й не зводив з нього очей. Якби дійшло до бійки, він не мав би жодних шансів проти чужинця. Якобу було від сили літ двадцять шість-двадцять сім, він був кремезніший, з виразним носом і могутньою шиєю. Такий якби на когось насунув, тз певністю отримав би все, що захотів. Про всяк випадок Непер притягнув ближче рушницю, що лежала на кухонному столі.

– Я дуже добре бачив, як Ви прийшли через поле, – сказав Непер.

Якоб поглинув рештки каші і, зневаживши чарку, яку господар виставив біля пляшки з горілкою, приклався до горлечка й видуддив майже до дна. Щойно тоді роззирнувся: то був один з ліпших домів, тільки недоглянутий і неохайний.

– Де це я?

– В аптекаря.

– Та ні, в якому селі?

Тільки тепер Непер звернув увагу на голос чужинця: низький, гучний і впевнений.

– У Грозенау. Як бачите, назва чудово пасує до цієї негоди.

– Грозенау? Тоді я прийшов, – сказав Якоб і зачерпнув з казанка ще мамалиги.

Борвій завивав уже кілька годин. І все ще було не досить – йому чи істотам, що в нього вселилися. Деякі стверджують, що підбиралися до буревію достатньо близько, аби розгледіти почвар, які в ньому чаються, – огидних і відразливих, або ж звабливих, але від того не менш небезпечних.

Коли вряди-годи хтось зникав або не вертався з по-дорожі, про нього казали: «Буря побрала». Іноді той таки знову зринав, розбухлий і посинілий, прибитий рікою до берега. Або ж зникав назавше. Що людина пішла до нового чоловіка чи нової жінки або ж во-ліла смерть над тісняву сільського життя – про таке невільно було навіть думати. Не існувало ні зради, ні вільного вибору, а був лише Бог і чорт, і доля, якою вони завдавали людині ударів.

Коли борвій трохи вщух, Непер і Якоб наважилися вийти на вулицю. Перевернуті вози, потрошені пар-кани, повиривані з корінням дерева лежали навкру-ги. Стодола, декілька димарів і стіна дому, зведена з трамбованої землі, завалилися.

– Якщо й далі литиме, Марош вийде з берегів, і всі ми опинимося під водою, – сказав аптекар і повер-нувся до хати.

Якоб наскрізь промок, вода з його одягу скрапува-ла до струмків, що текли тепер по цілій вулиці й по Неперовому саду, несучи болото, жорству, сміття, на-віть дрібні інструменти. Він сам стояв у такому потіч-ку, і вода полоскала його брудні ноги. А потім, коли вже ніхто не чекав, бо блискавки блимали вже десь аж над Тімішоарою, небо залило спалахом, і в цьому миттєвому світлі село постало примарою. Несамови-тий траск пролунав одразу за блискавкою і нажахав усіх, людей і тварин.

Непер кинувся до вікна. І побачив, що чужинець стоїть при брамі, широко розставивши ноги, так ніби зрісся з землею і став частиною дощу й грози. Молодий ще хлопець, він запросто уявив його своїм конюхом. Але з тих, з ким ніколи не знаєш, що він може вступити. Чого він тут шукає – незрозуміло. Але це не віщувало нічого доброго.

Власник єдиної на цілу околицю аптеки був чоловіком скромним. Його батько, Алекс Непер Перший, заснував її 1880 року, замовляючи ліки, пляшечки і порошки всіх кольорів з Відня та Будапешту. Пристрасний хімік, він виготовляв усе можливе й одного дня висадив на повітря самого себе разом із аптекою. Син не знайшов від батька майже нічого. Те, що йому вдалося поховати, легко вмістилося в невеличку коробку. Але дзвін усе одно дзвонив.

За своє життя Непер набачився всякого: тиф, холера, віспа, бо селяни часто не розуміли різниці між ним і справжнім лікарем. І поки один такий, за сумісництвом і ветеринар, не поселився віднедавна у них в околиці, то Непера кликали й до ліжка хворого. Яке нерідко ставало смертним ложем. Та все ж цьому чоловікові, наполовину молодшому, вдалося його збентежити.

І за цим разом замковий приспів не скоріше. Щойно відлунав гуркіт грому, жінка розтрусила його зі сну.

– Пробудись, там пожежа, а твій мозок плаває в горіліці!

– Якщо я люблю випити, зовсім не значить, що я глухий, – відказав він.

Потім накинув якусь одежину, взяв ключ і вийшов з хати. Тут йому знову зустрівся польовий сторож.

- Де горить?
- В Американки, – відповів Мар'ян.
- То Господь справедливий.

Невдовзі забив дзвін і побудив останніх сплюхів, ба навіть мерців, щоб нагадати про їхній обов'язок. Аптекарь одягнувся, видобув з темної комірчини кілька відер, схопив другий плащ і побіг до Якоба. Простягнув йому плащ.

- Блискавка вдарила. Ходіть!

В цю мить з Неронового завулку вискочив кінь, сиплячи зливою іскор. Хвіст і грива палали, а з тліючого ворсу здіймався дим. Та саме тепер, коли його найбільше було потрібно, дощ стихився. Тварина промчала просто повз них. Вона билася об стіни і паркани, налетіла на дерево, а тоді знесилено повалилася, спробувала знову підвестися, але не змогла. Ще раз звела голову, в останній спробі пручатися смерті, і вже було по всьому.

– Ходіть! Нас там потрібно, – повторив свій заклик Непер.

– Мене це не стосується, – відказав Якоб, дивлячись услід Неперові, що кинувся бігти.

Коли засвітало, мана минулася. Буревій понесло далі, коло перших верхів'їв Карпат він здригнувся востаннє, а потім ослаб і розвіявся. Було так тихо, наче щойно після сотворення світу.

Непер вже не розраховував на Якоба, лише сподівався, що той нічого не поцупить. Для таких, як він, нестержений двір дорівнював запрошенню. Але, скоріш за все, він так само прудко зник, як і з'явився. А якщо появиться знов, то Непер вже подбає, щоб він про це пожалкував. Тут ще ніхто ніколи не від-

мовляв у допомозі, ніколи не спротивився тому, що визначало тутешнє життя: обов'язок *дружньої послуги*. Кожний був винний іншим. Всіх гуртувала повинність.

Коли хтось помирав, то інші чинили йому службу, несучи його труну. Коли в когось горів дім, всі тягали відра з водою. Коли дім відбудовували, всі допомагали господарям. Було безліч видів дружньої послуги, так повелося від найперших днів. Днів Фредерика Обертина. Так, либонь, було і в Лотарингії, краю, звідки походили більшість із них. Було чуже збіжжя, яке треба було зібрати, свиня, яку треба було заколотися, віз, який треба було направити. Будова млина, церкви, мощення вулиці.

Поміж служіннями ближньому зачинали дітей, втрачали дітей, втрачали жінок, знаходили нових, молотили зерно, помагали отелитися корові, випалювали тавро на свинячому вусі, видавали заміж доньку і сподівалися сина, щоби передати йому газдівство, терпіли спеку й голод, і річку, коли вона злісно й ядуче все заливала, неврожаї, пошесті шурів і холери, старість і хвороби, викривлений хребет, запалені суглоби.

А насамкінець доживали гістьми у власному домі, у найстаршого сина чи зятя, і щоднини ходили тим самим шляхом від лежача до печі, аби погріти старечі кості. І так все життя, сотні разів. А коли всьому на-решті приходив кінець, приходили інші й служили людині останню службу любові.

Непер був весь чорний від сажі, штани порвані, на обличчі й руках легкі опіки, капелюх і плащ десь загубилися. Він невпинно кашляв. Надто мало людей прийшло на допомогу Американці та її батькові, всього двоє чи троє, крім нього, та ще кілька наймитів, що у них працювали. Її батько мало не загинув,

бо ніяк не хотів відірватися від своїх коней. Вогонь поширився стрімко, згоріло майже все: стайні, стодоли, підводи, частково й дім. Лишилися одна бричка і челядня.

Десятки разів бігав Непер до стайні, намагаючись вивільнити тварин, вигнати свиней і птицю на волю, аж поки не тріснули балки і завалився дах, ховаючи під собою більшість худоби. Він також разом з усіма увірвався в дім, і вони винесли все, що ще можна було винести. Воду брали з криниці, Марош був задалеко.

Ніклаус і його донька Ельза знов і знов наражалися на небезпеку, аж поки в якусь мить не змушені були скоритися. Врешті-решт вони сіли на підвір'ї, при столі з вітальні, на якому громадилися посуд, білизна, альбоми з фотографіями, одяг. Довкола них стопами лежали лантухи зі збіжжям, скрині, матраци, комоди, інструменти.

Аптекар відчинив свій дім, ледве роздягнувся від втоми, сів і почав ретельно митися. Він тер з усією силою свою лисину, розпашіле обличчя, руки. Він стирав запах горілого зі шкіри повільними, рівномірними рухами.

Якоб розчехнув двері. В одній руці він тримав куртку, незаправлена сорочка спадала на штани. Він ступив кілька кроків до голого, переляканого Непера і промовив тоном, що не терпів заперечень:

– Я голодний. Їсти хочеться.

Тут щось явно не так, подумав Непер. Цей чоловік, якого він ще недавно збирався пристрелити, а згодом цілком уявляв собі своїм конюхом, поводився тепер як господар дому.

– То Ви ще тут? – промимрив аптекар.

– Я цілу ніч стеріг твою худобу, брате. Тобі не слід залишати її отак напризволяще, злодії, знаєш. А тепер я хочу поїсти.

Непер розгубився. Він зайшовся жахливим кашлем. Тут, де один до одного зверталися «брат» і «сестра», молодь уміла шанувати старших. За найменшу провину платили покуту, за значнішу ще зовсім недавно привселюдно відшмагали би батогом. І провели б через усе село до ганебного стовпа.

Аби приховати занепокоєння, він машинально водив мачулкою по тілу, але змисли його були на сторожі. Крайчиком ока він бачив, як молодик насувається на нього, аж підійшов упритул. Тепер йому не було куди подітись – ані відстрибнути вбік, ні встати, ні захищатися. А рушниця від учорашнього вечора так і лежала на кухонному столі.

Непер втупився в Якобові черевики, у дере'яну підодшву, до якої швець набив зношену шкіру від ще старішого взуття. Тоді повільно підвів голову, побачив штанку, порвану в багатьох місцях. То були штани явно на всі випадки: до роботи в полі й у стайні, для вільного часу й до церкви, якщо такі, як цей, узгалі ходять до церкви. Заплямлена сорочка, що колись, певно, була біла, волохаті груди, це підборіддя.

За лічені миті Непер зняв мірку зі свого супротивника і довідався про його злиденність більше, ніж йому б хотілося. Такі наймити і волоцюги небезпечні, їм нема чого втрачати, а те мале, що в них є, вони легко ставлять на кін. Для цього їм навіть не треба бути п'яними, вистачить найменшої зачіпки.

Вони надто довго жили з худобою, їх надто довго зневажали, а може, вони й самі себе зневажали і жили в несхитному переконанні, що їхнє життя – то безконечний колообіг злиднів та приниження, очіку-

вання марної платні, жадібного пияцтва, картярства, гультяйства і знову чекання. Тож вони вже давно сподівалися тільки найгіршого. А тому й від них можна було сподіватися чого завгодно.

Хіба не двоє таких самих кілька років тому забили невістку Петера Барту, хіба не впіймали їх щойно по багатьох днях полювання, до якого довелося залучити навіть жандармерію? Хіба пізніше вони не вдавали із себе сумирних, не каялися й запевняли, що нічогісінько не пам'ятають, і списували все на високоградушне сп'яніння? А ще раніше: хіба не застрелив якийсь конокрад замкового Йозефа Рено чи то Гого Йошку, як його всі називали, тієї пекельної зими під час вуличної варти, з його ж власної рушниць?

– Якщо дозволите, – сказав Непер і спробував підвестися. Якщо в нього взагалі є якісь шанси, то тільки стоячи. Та чужинець не відступав, тож аптекареві не залишалося нічого іншого, як сидіти й далі.

– Нічого я не дозволю. Я сторожив твій двір, ти винен мені їжу.

– Я Вас про це не просив.

Аптекарь аж сам здивувався з власної відважності. Могутнє тіло чужинця стояло впритул до нього, як стіна.

– Просив чи не просив, – а роботу зроблено, поки ти там якусь пожежу гасив. І тепер вимагаю, щоб мені заплатили.

Непер востаннє спробував бути хоробрим.

– Ви мені погрожуєте?

Він побачив, як руки іншого, якраз на висоті його очей, стиснулися в кулаки і зазмерли на мить, жили

на них набубнявіли, – а тоді раптом чужинець відступив назад і повісив куртку на спинку стільця.

– Ти ж зовсім голий, а я отак беру і вриваюся.

Ні його постава, ні голос більше не виказували напруги. Тепер він справляв враження сусіди, що вирішив ненадовго зазирнути і ввійшов, не постукавши.

Аптекарь похапцем одягнувся, щоби бодай одягом захиститися від чужинця, який раптом справляв враження збентеженого. Умлівіч з ним відбулася переміна, яку годі було пояснити. Одягнений і помитий, але головне – стоячи, Непер знову став господарем у власному домі, а той другий – прохачем.

Якоб рушив до кухні, Непер стривожено за ним, бо ж там лежала рушниця. Він побачив, що Якоб мирно сидить при столі й крає ножем буханець хліба, притискаючи його до грудей. Він відламав шматок і вибрав ним рештки вчорашньої мамалиги. Набив повен рот. А за цим пішли кілька товстих кружалець ковбаси.

– Та тут усе, чого душа забажає. Чого ж ти раніше не сказав, брате? Але ж сідай, поїж зі мною. Таке щастя, що я тут.

І знову все перемінилося: тепер цей чоловік припрошує його до столу. Відчувши себе безпечніше і ледь звеселівши, Непер підсів і взяв хліб, простягнений йому чужинцем. Він дав волю своєму голоду, бо нічне гарування таки його виснажило.

– Одне я засвоїв. Їсти треба завжди, ніби перед стратою, – додав Якоб.

Він з насолодою цямкав, його погляд упав на аптекареве лице, і він засміявся.

– Що з тобою? Виглядаєш так, ніби з чортом зустрівся. Не бійся, ти ж у себе вдома.

Запала тиша, тепер плямкав і Непер, знов і знов відригуючи, бо так жадібно все поглинав.

– Як Ви називається? – спитав Непер за хвилину.

– Якоб.

– Якоб – як?

– Просто Якоб.

– У кожного є прізвище.

– А в мене немає. Вистачить і Якоб.

– Але ж...

Чужинець грюкнув кулаком по столу, другу долоню розпластав поряд. Його погляд знов став кусючий і холодний.

– Можеш питати, скільки влізе. Іншої відповіді не буде.

І знову відбулася ця переміна: із ситим та задоволеним виглядом він відкинувся на спинку стільця і заходився витирати тарілку хлібом. Так ніби згадавши щось важливе, Якоб підхопився, взяв куртку і витяг з кишені газетну статтю, розгорнув, поклав перед аптекарем і розгладив.

– Знаєш цю жінку?

Аптекарь глянув і засміявся.

– Знаєш її? – з притиском перепитав Якоб.

– Чи знаю я її? Та це ж Ельза Обертин. Всі її знають, звідсіль і по Тімішоару, і ще далі. Ми називаємо її Американкою. Якщо б вчора ввечері Ви пішли зі мною, то теж би з нею познайомилися. Бо це її двір згорів.

Якоб стрепенувся.

– Її дім? Згорів? – перепитав він.

– Ми намагалися врятувати все, що можливо, та нас було замало. А допомагати в нас – справа честі. Але її не люблять, відколи вона повернулася з Америки. Розповідають усяке. Ви тут через неї?

Якоб відповів не одразу, здавалося, його думки зайняті чимось іншим, бо він надовго замовк.

– Тобто у неї нічого більше немає?

– Я б так не сказав. Є ще досить. Але чому Вас так цікавить Ельза?

Якоб запхав аркуш до кишені і роззирнувся, наче шукаючи чогось певного. І коли Непер вже не сподівався відповіді, випалив:

– Бо я з нею одружуся. Чи не знайдеться в тебе чистого вбрання для мене і бритви, брате?

То була перша велика ява мого батька. Він зійшов з Карпат, зійшов стрімкими плаями і протоптаними стежками, потічками й річками. Він зупинявся в селян і лісників, щоб заробити на дрібку мамалиги та картопляної юшки, а потім рушав далі, гнаний страхом спізнитися. Так він дійшов до Банатської рівнини, яка простягалася перед ним, споловіла від сонця, порохнява і здіблена.

В Тімішоарі на малій пристані він вантажив міхи з борошном на австрійські судна і працював підмайстром у ремісників на Йозефспляці. Його цінували, він був міцний, витривалий і метикуватий, але не вмів користися жодному майстрові. Одна-єдина думка гнала його далі й призвела до того, що одного дня він покинув місто в західному напрямку. На своєму

шляху до Грозенау він чимало де побував, але ніде не зупинявся довше, ніж на два тижні.

Страх, що та сама думка може зродитися в когось іншого, що хтось може вирушити раніше, просуватися швидше і випередити його, не давав йому спокою. Аж поки одного дня, під час потужної бурі, він не з'явився у Грозенау, сам мов стихійне лихо. Та коли землетруси, посухи й повені минали, то цей засів наміцно. Спочатку в Непера, потім у моєї матері, а потім і в усіх інших.

Перші весільні дзвони задзвонили в Грозенау після перших поховальних – за бідолашним наймитом Маневром – 27 квітня 1773 року. У сільській хроніці записано, що пошлюблення відбулося з причини недозволеного злягання. Не те щоб у цій частині світу люди не любили паруватися, ні. Тупі, віддані на поталу своєму пожаданню чоловіки часто і грубо проникали в тіла своїх жінок.

То було їхнє єдине право, якщо зважати, що вони навіть собі по-справжньому не належали. Коли проїздив пан, барон Алвінці, вони притискали до грудей свої повстані капелюхи, якщо то були шваби, або ж овечі кучми, якщо румуни, і кланялися. Коли пан висідав з брички, вони кидалися цілувати йому руку. Однієї руки бракувало для стількох уст.

Зате вдома всі були пани. Тваринне злягання, коли їх затоплювало збудження і пожадання – ось єдине, що належало їм безроздільно і винагороджувало за все. Воно та ще горілка в корчмі. Часто злягання відбувалося до світ сонця, не для того, щоб схватися перед Господом, а тому, що лише в цій порі вони ще не були помучені. Очманілі від запаху стайні, калу й сечі в нічному горщику, від затхлого повітря, смородів з рота і вкритих кіркою бруду немитих ніг та тіл,

потяті блохами й комарами, вони заповзали під сінник і швидко знаходили таке ж саме смердюче тіло іншого.

Втім, була ще одна причина, чому грознаузці так завзято злягалися. Їх було всього двісті сімей, що по-невірялися у своїх глинобитних халупах. Щоби перетривати, щоб ця немилосердна земля не поглинула їх і не знищила, вони просто приречені були плодитися. Ніхто не промовляв цього вголос, коли вони заселяли ці хижі, коли прийшла перша холерна морвиця, але всі це знали. Зрештою, така вже була їхня доля колоністів, саме тому і послала їх сюди австрійська цісарева. Не для того, аби вони вимерли, а для того, щоб осіли і множилися.

Тож так переспали і Людвікус Годрон з Анною Одромат, щоправда трохи необачно. Їм обом ще не виповнилося й шістнадцяти, і зналися вони всього кілька місяців. Злягання, що сталося не з волі Божої. Польовий сторож, який застав їх зненацька, засурмив у свій ріг, ніби сповіщаючи про пожежу, крадіжку чи ще якесь лихо. Вмить налякану пару оточила лайлива юрма, ще трохи – і над ними вчинили б розправу.

Своїм життям вони завдячували Фредерику Обертину, який заступився за них, вимагаючи скликати суд. Не те щоб він був надто милосердний, він вчинив так не зі співчуття, а тому, що був суддею. І його влада була у здійсненні правосуддя.

Зазвичай приготування до судового засідання тривали з тиждень. Звістка, що незабаром відбудеться суд, перелітала з дому в дім. Всі знали свої власні переступи, записані у книгу покарань, що зберігалася в судді. Кожен боявся того дня. Та випадок Людвікуса й Анни був невідкладний і вимагав суворості. Анну поволочили за коси селом, Людвікуса штовхали і засипали ляпасами, звідусіль на головну вулицю,

галасуючи й глумлячись, стікалися люди. Щойно перед домом судді галас трохи стих, старі чоловіки виштовхали пару наперед, і всі зникли в домі.

Там відбувся суд, і Фредерик присудив їм обом по тридцять ударів батогами, а після того – пошлюблення, вигнання з громади і життя оддалік від села. Їм дозволялося перетинати межу села лише раз на рік, та й то тільки щоб відвідати батьків. Отож їх відшмагали, а потім на молоду жінку натягнули весільну сукню, прямо на свіжі ще, криваві рубці. Парох задзвонив у дзвони, в малий, великий, потім знову в малий, а на кінець в усі три разом.

Просто перед церквою їх посадили на запряжену волами підводу, дали корову, їжу, сякий-такий реманент і доправили до межі села. Дитятко, яке потім народила Анна, померло нехрещеним на другий день. Його душу забрали чорти, казали нечисленні румуни, що жили в селі.

За такими мірками Якоба-Безіменного та Ельзу Обертин мали б відшмагати батогами, колесувати, а спогад про них навіки стерти з людської пам'яті. Бо вони, хоч вже й не такі молоді, але так само підвладні Божій волі, почали злягатися вже через три тижні. Для Ельзи то не було добровільно, але й не небажано. Вона мусила прив'язати до себе цього чоловіка, що тільки заради неї пустився в таку важку дорогу.

Коли Якоб вранці після бурі з'явився на згарищі її дворища, то в Неперовому одязі виглядав, мов цибатий хлопчак, що витягнувся надто стрімко. Ельза мало не розреготалася на його вид, забувши про стан колись гордого, потім підупалого, а тепер і зовсім зруйнованого господарства, яке вона щойно була знову поставила на ноги за привезені з Америки гроші.

Хай полум'я відібрало в неї дворище, але йому ніколи не забрати землі, якою вона володіла. Та й більшість

корів ночували на пасовищі, бо перед бурею їх не встигли загнати додому. І тільки коні Ніклауса, Ельзиного батька, стояли закриті в стайні. Він хотів, відколи померла його жінка, аби вони завжди були поблизу. «Коли я дивлюсь на коней, бачу її», – мурмотів він іноді. І ось тепер усі вони згоріли чи загинули під заваленою стайнею.

Та, либонь, й Ельза з батьком виглядали Якобові не менш дивачно, коли стояли отак серед двору, цілі закіптюжені, в нічних сорочках і чоботях. Від Якоба не сховалося, що люди, проходячи повз їхнє обійстя, позирали лиш покрадьки й здебільшого відверталися, хоча чужа біда мала б їх несамовито притягати.

Ельза була зайнята тим, що вишукувала в рештках майна щось бодай якось придатне, збирала інструменти та домашнє начиння. Наймити, яких покликали на жнива, тим часом шпорталися в гарячому попелі, шукаючи, де ще тліє. Знайшовши таке місце, вони заливали ямку водою, й звідти здіймалась пара. Ніклаус припав на коліна біля одного з коней і гладив його, мов живого.

Отак повільно наближався Якоб до них, уважно все розглядаючи і не спускаючи погляду з невеличкої, тендітної жінки, якій суджено було стати своєю матір'ю. Вона помітила його, коли він уже якийсь час простояв поруч. «І раптом з'явився він», – казатиме вона пізніше. – «Що ж мені залишалось?» Вона й справді так вважала.

Так ніби у неї не було вибору, коли він з'явився. Так ніби її життя поділилося навпіл: на життя до нього і життя з ним. Так ніби аж до цієї миті все було лише приготуванням, розбігом, звісно, не без значення, бо, як-не-як, вона побачила і зробила такі речі, про які інші могли тільки мріяти, а то й навіть не мріяли. Деякі з цих речей вона забере зі собою в могилу.

Їй було двадцять сім, для світу, в якому вона жила, вже стара жінка. В свої американські ночі, там, у Нью-Йорку, вона часто любила собі уявляти, що в неї ще буде щось велике. Щось, що стане винагородою за все чекання. «Щось велике, думала я, але на таке велике, як він, я не розраховувала», – розповідала вона згодом.

Хай там як, Якоба вона помітила, коли той, встроївши руки в кишені, сказав її батькові: «Брате, один з твоїх коней лежить мертвий перед аптекаревим домом». Він сплюнув, а тоді розтер носом черевику маленьке вогке місце в поросі. «Така халепа. Я люблю коней, знаєш. Як бачиш щось таке, просто серце крається». Так промовляючи, він зайшов у двір і сів до важкого столу, який вони винесли разом із кріслом, ліжком та кількома килимами. Все це тепер стояло довкола й утворювало куліси для сцени, яку він замислив.

На стіл вистрибнув півень, розпушив пір'я і прокурикав, хоча сонце стояло вже високо.

– Когут піє в білий день, – сказав Ніклаус, мій майбутній дідо. – Або він здурів, або з нас насміхається.

Ельза попросила котрогось наймита злити їй воду на руки, легко нахилилася вперед і вимила обличчя, руки й долоні, а тоді теж підійшла до столу. Ніклаус рушив за нею.

Вона довго й незворушно дивилася на Якоба, аж поки він не схопився на рівні ноги, так ніби раптом щось пригадав.

– Тобі тепер більше годиться сидіти, ніж мені, сестро, – сказав він, підсуваючи їй стілець.

Тепер Ельза могла розгледіти його в повен зріст, вона ледве сягала йому до грудей. І не було в ньому нічого,

що їй могло б не сподобатись. Аж сама здивувалася зі своїх думок, але вона, по суті, була молода, і її погляд ще не був звернений в себе, як то стало пізніше. Коли ні вона, ні її батько нічого не промовили, Якоб докинув:

– Жахлива ніч, правда?

– Хто Ви? – запитала вона.

– Якоб.

– І чого Вам тут потрібно, Якобе?

– Що ж, сестро, я прийшов здалека, з Бокші. Мабуть, ти не знаєш, де та Бокша, це в горах. Я вирушив понад два місяці тому, щоби прийти до тебе.

– Якщо Вам потрібна робота, то її в нас, як бачите, вистачає, – перебила його Ельза.

– Я не за тим тут.

– А за чим же?

– Саме це я й збирався якраз розповісти. Мій батько був зі швабів. Коли я був малий, він переїхав зі мною в Бокшу. Там нам велося трохи ліпше, ми навіть мали стаєнку і трохи худібки, та коли батько помер, мені довелося все продати. Тільки оце й залишилось мені. Звідки він взявся у нього – не знаю.

Він витяг з кишені золотий годинник.

– Потім я якось перебивався. То в Екля на водяному млині, то на бензиновій помпі, так-так, у нас в Бокші є навіть авта. Вулиці – суцільні ями, дороги просто посипані жорствою, таке авто за два-три роки в нас випускає дух. От я їх і ремонтував, а заодно ще й обслуговував помпу.

Потім працював в Авгенштайна, єврея. Ми продавали тканини, ножиці, все для кравецтва. Я був ніби підсобним, для всякої грубої роботи. Подивіться на мої руки. Я і голка – курям на сміх. Розвантажувати

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ